חלב קיץ
ניתוח נתונים 1997-2003

בשנים האחרונות נעשה מאמץ גדול להעביר ייצור חלב מתקופת החורף אל הקיץ. נוצרו מנגנונים מנהליים והוחלט על עידוד כספי מכוון, הרפתנים הגיבו בהתאם. הרשימה מסכמת דרכי הפעולה בהם נקטו הרפתנים ותוצאות המהלך במונחים של הסטת ייצור חלב לטובת תקופת הקיץ.

הקדמה

בשנת 1997 נתקבלו החלטות שמטרתן לעודד מעבר חלב מהחורף לקיץ. ההחלטות נתקבלו בעטיו של חוסר חלב טרי בחודשי הקיץ ועודף בחודשי החורף. בתחילת המהלך, החורף הוגדר לפי החודשים ינואר - יוני והקיץ יולי - דצמבר. בשנת 2002 שונתה ההגדרה לחודשים ינואר - מאי לחורף ויולי - נובמבר לקיץ. התמריץ לרפתן שביצע את המכסה השנתית הוא דו-כיווני: מצד אחד ייצור עודף בחורף ואי- ביצוע בקיץ גורר קנס בגובה עלויות ייבוש החלב בחורף ושחזורו בקיץ, ומצד שני פרס באותו גודל במקרה של אי-ביצוע בחורף וייצור חלב זה, שבמסגרת המכסה, בקיץ. לאורך תקופת ההפעלה שונה גובה הפרס/קנס מ-30 אגורות בתחילת המהלך ל-40 אגורות כיום. המטרות העיקריות בהפעלת השיטה היו שתיים:

1. הקטנת כמות החלב המיובשת בעונת החורף.
2. שימוש מירבי בחלב טרי לייצור מוצרים בקיץ.

הגשמת מטרות אלו תקטין את הצורך בייבוא אבקת חלב. בעבודה זו ננסה לסכם את תוצאות המהלך.

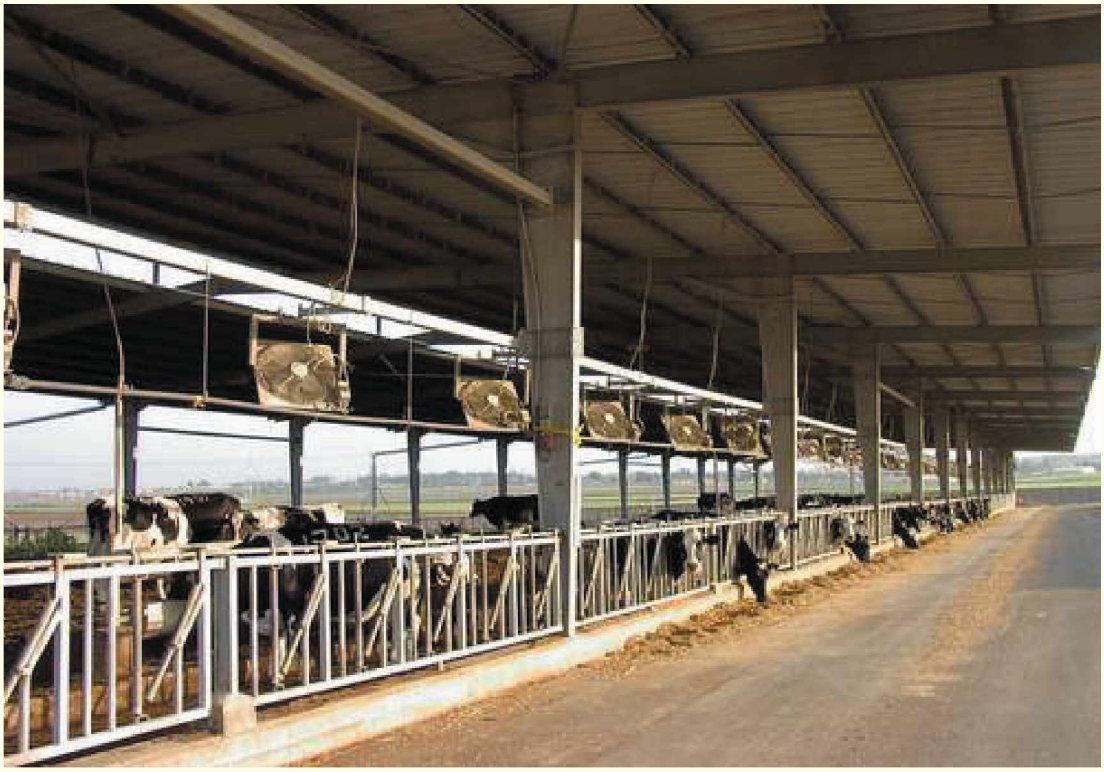

אפרים עזרא - התאחדות מגדלי בקר, ספר העדר
לירון תמיר - מועצת החלב, כלכלן
ישראל פלמנבאום - שה"מ, המחלקה לבקר

תרשים 1. שיעור הרפתות במגזר השיתופי אשר ביצעו 4 חליבות ליום בין החודשים יולי-אוקטובר, 1997-2003 (נתוני ס"ע).

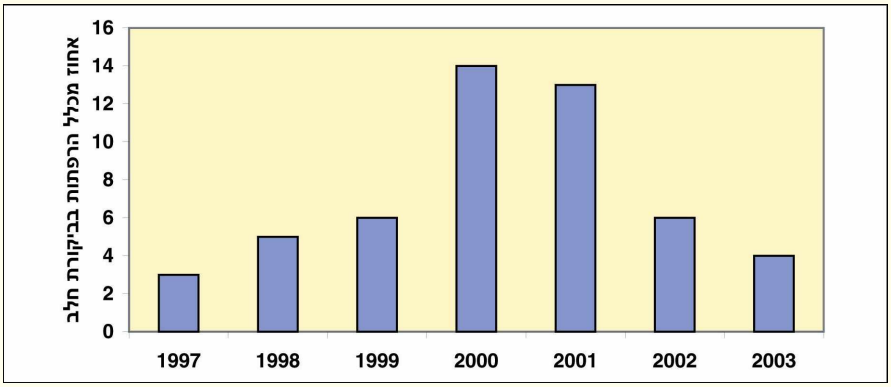

תרשים 2. שיעור הרפתות במגזר המשפחתי אשר ביצעו 3 חליבות ליום בין החודשים יולי-אוקטובר, 1997-2003 (נתוני ס"ע).

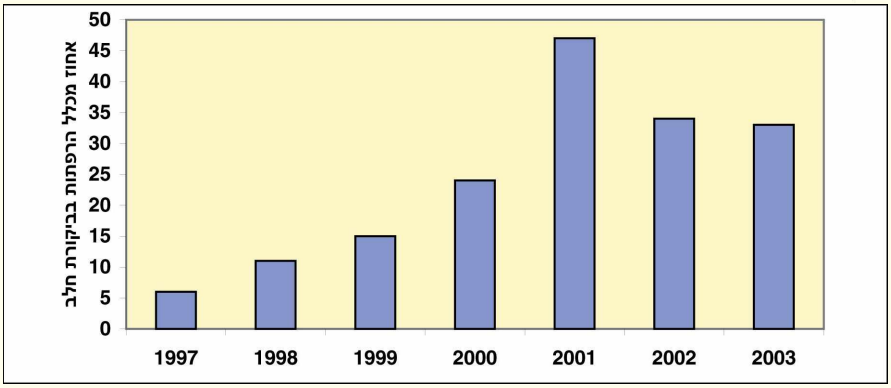

תרשים 3. שיעור המלטת מבכירות בחורף (ספטמבר - דצמבר) ובקיץ (מרץ - יוני) , בין 1997 - 2003 (נתוני ס"ע).

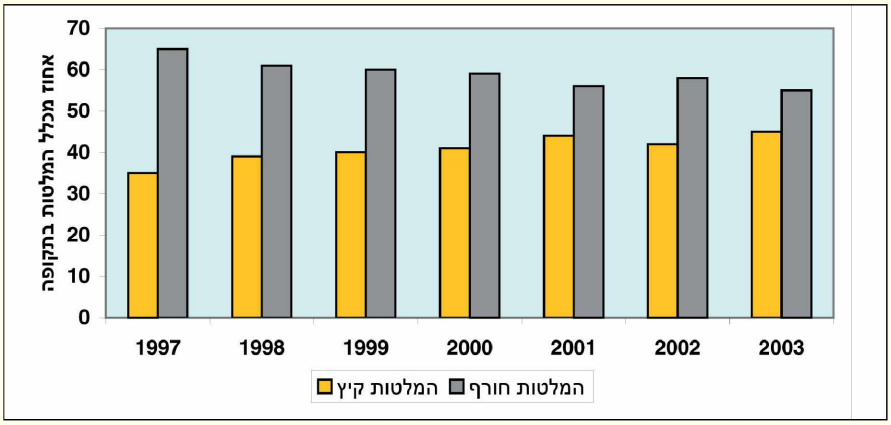

מרכיבי הניתוח

ניתוח הנתונים מתבסס על תוצאות ספר העדר ושיווק חלב למחלבות. כדי להעביר חלב מהחורף לקיץ נקט הרפתן פעולות משני סוגים:

- שיפור ממשק הקיץ הכולל: ממשק כללי, הזנה, מעבר לתדירות גבוהה יותר של חליבות, מדיניות הוצאת פרות וצינון.
- שינוי אינוונטר החולבות בקיץ באמצעות הזזת המלטות (בעיקר של עגלות).

תוצאות

תדירות חליבה. על פי נתוני ספר העדר (ס"ע), עם הפעלת השיטה, מעל 90% מהמשקים חלבו 3 פעמים ביממה במגזר השיתופי ופעמיים ביממה במגזר המשפחתי, הן בקיץ והן בחורף. במגזר השיתופי העלאת תדירות החליבה לארבע חליבות ביממה בחודשי הקיץ הגיעה לשיא בשנים 2000-2001: עד כדי 15% מכלל העדרים (תרשים 1).

על סמך תוצאות ס"ע במגזר השיתופי התקבל שיפור ביחס הייצור בין העונות מכ-90% בתחילת המהלך לכ-93% בשנים האחרונות. במשק המשפחתי לא התקבל שיפור ביחס זה והוא נע סביב 89%.

ב-2003 היתה ירידה משמעותית וכיום, כמעט ואין משקים החולבים 4 פעמים ביממה בקיץ. לעומת זאת, חלה עליה במספר המשקים החולבים פעמיים ביממה בחודשי החורף עד כדי 8% לעומת 2% בתחילת הפעלת השיטה. במגזר המשפחתי, בשנת 2001 היה שיא במספר המשקים שחלבו שלוש פעמים ביממה בקיץ: כ-50% מכלל העדרים (תרשים 2). שיעור זה ירד לכ-35% בשנים 2002-2003 בחודשי החורף והקיץ גם יחד. כללית, במגזר המשפחתי, לאורך תקופת הניתוח חלה עליה

תרשים 4. יחס בין ייצור חלב קיץ לבין ייצור חלב חורף במגזר השיתופי, 1997-2003 (נתוני ס"ע).

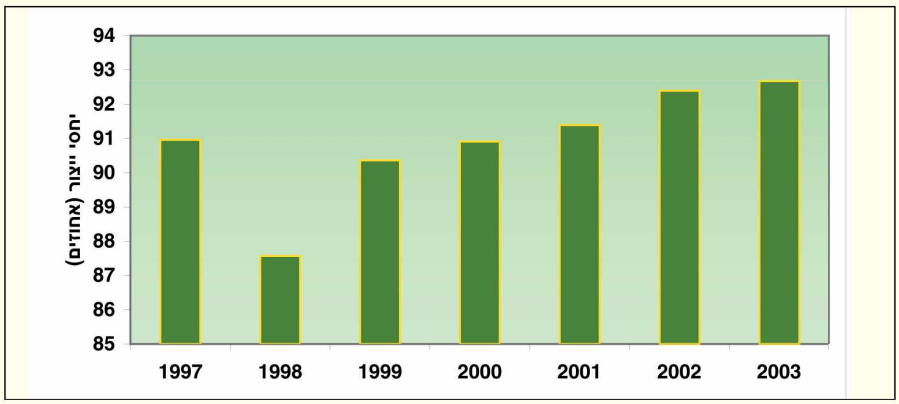

תרשים 5. יחס בין ייצור חלב קיץ לבין ייצור חלב חורף במגזר המשפחתי, 1997-2003 (נתוני ס"ע).

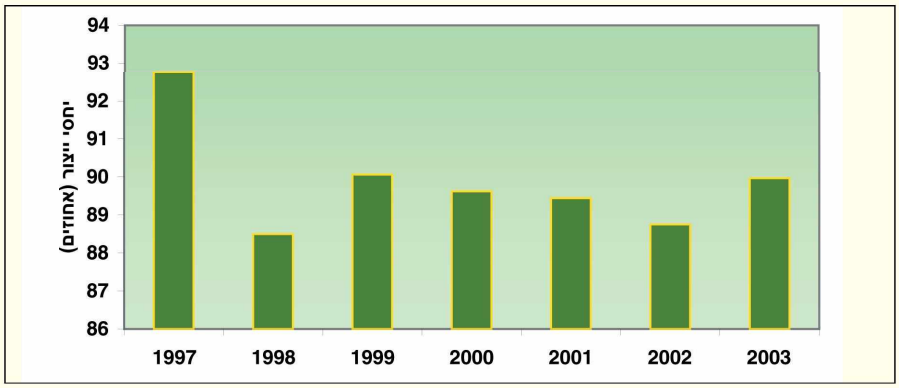

במספר המשקים החולבים שלוש פעמים ביממה, תוצאה של שינוי מבני משמעותי שחל ככל הנראה בגין הרפורמה.

לשם בחינת השפעת ממשק הקיץ על ביצועי ההנבה של הפרות השווינו את ייצור החלב לפרה (ק"ג/יום) בחודשי הקיץ (יולי-אוקטובר) והחורף (ינואר-אפריל). מדד זה מבטא את כל פעולות הממשק שהרפתן ביצע, כולל העברת המלטות, אשר צפוי שתהיה להן השפעה על ייצור החלב. על סמך תוצאות ס"ע במגזר השיתופי התקבל שיפור ביחס הייצור בין העונות מכ-90% בתחילת המהלך לכ-93% בשנים האחרונות (תרשים 4).

במשק המשפחתי לא התקבל שיפור ביחס זה והוא נע סביב 89% (תרשים 5).

מדיניות הוצאת פרות. במדד זה לא חל שינוי לאורך השנים והוא נע בין כ-3.5% לחודש בחודשי החורף וכ-2.5% בחודשי הקיץ.

שינוי אינוונטר החולבות בקיץ באמצעות העברת המלטות. העברת המלטות התבצעה תחילה באוכלוסיית העגלות, בה שיעור ההתעברות מושפע פחות מהעונתיות בהשוואה לפרות הבוגרות. על פי נתוני ס"ע, הרפתנים הגיעו לאחוז כמעט דומה של המלטות מבכירות בחורף (אוקטובר - ינואר) ובקיץ, (מרץ-יוני). זאת לעומת יחס של 2/3 בחורף ו-1/3 בקיץ, בתחילת המהלך. גם בפרות בוגרות חל שינוי, אם כי בשיעור נמוך יותר, צמצום הפער בהמלטות בין העונות עמד על כ-7%. כתוצאה מהעברת ההמלטות חלה עליה בשיעור החולבות בחודשי הקיץ.

מה יצא לנו? בסה"כ התקבל יותר חלב בחודשי הקיץ מאשר בשנים שלפני תחילת הפעלת התוכנית, וקטן הייצור העודף של חלב בחורף. בשנת 2003 ייצרו בסה"כ 12 מיליון ליטרים הזכאים לפרס בחודשים יולי-נובמבר, זאת לעומת כ-5 מיליון ליטר בלבד בחודשים יולי-דצמבר, בשנה בה הוחל בהפעלת התוכנית.

סיכום

1. קיימת חשיבות גדולה לייצור חלב מוגבר בחודשי הקיץ, לחוסנו של הענף.
2. הפעלת השיטה הניבה תוצאות חיוביות שיש לשמר ואף לשפר.
3. הכלים להעברת חלב לקיץ נלמדו ושופרו במשך השנים. משקים אשר מציבים זאת כיעד, מצליחים להעביר עד כ-10% ממכסת החלב של החורף אל הקיץ, ולעיתים אף יותר. שיפור נוסף בהעברת חלב לקיץ מחייב הגברת המודעות אצל הרפתנים ותנאים כלכליים מתאימים.
4. בתנאים הכלכליים הקיימים יש סיכון בהעברת חלב לקיץ. הסיכון העיקרי יכול להיגרם בעטיו של קיץ קשה מהממוצע או אירוע מאקרו אחר העלול להביא לאי ביצוע שנתי של המכסה. לפיכך, בשיטת קביעת התשלום יש להתייחס למנגנון אשר יקטין סיכון זה. ■

משק הבקר והחלב
כתב העת המקצועי שהוא
השמנת של השמנת ומלא בשר
מעניין לקרוא - כדאי לפרסם